

# Впровадження та застосування міжнародного співробітництва в Україні

## Implementation and application of international cooperation in Ukraine

Євгеній Діденко

### Ключові слова:

кримінальний процес, міжнародне співробітництво, кримінальне провадження, слідчо-оперативна група.

### Key words:

criminal procedure, international cooperation, jurisdiction, investigative team.

**Постановка проблеми.** Прагнення України вступити до Європейського Союзу є невід'ємною складовою внутрішніх реформ у нашій державі, спрямованих на економічне зростання, покращення добробуту населення, становлення громадянського суспільства, забезпечення гарантій верховенства права, прав і свобод людини та зміцнення національної безпеки. Одним зі складових елементів євроінтеграції є міжнародне співробітництво України з іншими країнами, що є важливим елементом для підтримки балансу у світі і позитивно впливає на розвиток українського суспільства.

Саме в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) зазначається про міжнародну правову допомогу, що супроводжується проведенням компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою<sup>1</sup>.

**Стан дослідження проблеми.** Основні напрями міжнародного співробітництва у кримінальному процесі України досліджувалися в роботах Ф.С. Бражника, О.А. Калганової, М.І. Карпенка, А.Б. Соловйова, В.В. Сергєєва, А.А. Тарасова О.О. Швець та інших вчених. Доцільність теоретичної розробки основ правового регулювання у вітчизняному законодавстві, а саме нових напрямів міжнародного співробітництва у кримінальному процесі України, укладення можливих угод про співробітництво, визначає актуальність розглядуваної теми.

**Метою статті** є аналіз змісту встановлених чинним КПК України форм міжнародного співробітництва у кримінальному процесі як складової процесу адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також аналіз угод про співпрацю, учасником яких є Україна.

**Виклад основного матеріалу.** Питання, які стосуються міжнародного співробітництва в кримінальному процесі, традиційно знаходяться в центрі інтересу наукової спільноти через цілком об'єктивні причини (особливо у сфері боротьби зі злочинністю). Н.С. Таганцев зазначав, що «спільність культурних цілей, переслідуваних сучасними державами, різноманітне поєднання економічних і соціальних інтересів держав, які мають спільні кордони, змушує внести суттєві зміни в поняття міжнародних юридичних відносин, замінити принцип ворожнечі й протиставлення, що лежить в їх основі, принципом спільності й солідарності»<sup>2</sup>. Л.Н. Галенська зазначає, що «ця співпраця не може розглядатися ізольовано, бо вона, як губка, вбирала всі риси міжнародного права кожного конкретного історичного періоду, і в її нормах та принципах фіксувалися результати боротьби й співробітництва держав»<sup>3</sup>.

Як зазначає О.І. Бастрикін, основна різниця між допомогою й співробітництвом полягає в характері тих дій, які здійснюються у разі надання допомоги або співробітництва в кримінальному процесі. Міжнародна правова допомога, на думку вченого, передбачає виконання окремих дій, покликаних сприяти

<sup>1</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 26 листопада 2012 р. – К. : Центр учбової літератури», 2012. – 292 с.

<sup>2</sup> Таганцев Н.С. Русское уголовное право / Н.С. Таганцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.adhdportal.com/book\\_1725\\_chapter\\_11\\_Glava\\_vtoraja\\_Ugolovnyj\\_zakon.html](http://www.adhdportal.com/book_1725_chapter_11_Glava_vtoraja_Ugolovnyj_zakon.html).

<sup>3</sup> Галенская Л.Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью : [монография] / Л.Н. Галенская. – Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1978. – С. 4.

вирішенню певних питань, пов'язаних із розслідуванням, судовим розглядом і виконанням покарання. Співробітництво ж означає цілеспрямовану й постійну, спільну й узгоджену, широку за масштабами й різноманітну за формами й напрямками діяльність компетентних правоохоронних органів, яка стосується загальних інтересів держав, що співпрацюють, і спрямована на досягнення єдиних цілей у боротьбі зі злочинністю<sup>4</sup>.

Відповідно до ст. 6 Мінської конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (1993 р.) обсяг правової допомоги становлять десять таких форм: складання та передача документів; проведення обшуків, виїмки; проведення огляду; пересилання і видача речових доказів; проведення експертизи; допит сторін, третіх осіб, підозрюваних, потерпілих, обвинувачених, свідків, експертів; порушення кримінального переслідування; розшук і видача осіб, які вчинили злочини; визнання й виконання судових рішень у цивільних справах, вироків у частині цивільного позову, виконавчих приписів, а також вручення документів<sup>5</sup>.

В Україні міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження<sup>6</sup>.

Правовою підставою для міжнародного співробітництва України є двосторонні та багатосторонні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Міжнародні договори можуть стосуватись як питань протидії певним різновидам злочинів, які мають транснаціональний характер (торгівля людьми, легалізація доходів, одержаних від міжнародної правової допомоги, перейняття кримінального провадження). Крім того, існують загальні конвенції, спрямовані на регулювання основних аспектів надання правової допомоги. Деталізація цих аспектів у національному законодавстві сприяє належному виконанню Україною її міжнародних зобов'язань [6].

В Україні діє близько 30 двосторонніх договорів про правову допомогу у кримінальних справах із країнами як ближнього, так і далекого зарубіжжя. Такі договори укладені із Республікою Білорусь, Республікою Грузія, Естонською Республікою, Латвійською Республікою, Республікою Польща, Канадою, Сполученими Штатами Америки, Республікою Куба, Федеративною Республікою Бразилія, Російською Федерацією та іншими країнами. Вони визначають обсяги і види правової допомоги під час розслідування злочинів, можливість застосування норм процесуального законодавства запитуючої сторони під час виконання доручення, умови, підстави і порядок видачі осіб для кримінального переслідування тощо. Правова допомога може бути надана у будь-якій категорії справ, у яких проводиться досудове розслідування (окрім справ приватного обвинувачення), незалежно від підслідності<sup>7</sup>.

Вдосконалення засобів, методів і прийомів злочинної діяльності вимагає покращення теоретичного і практичного інструментарію боротьби з нею. Досудове розслідування злочинів (транснаціональна злочинність, тінізація економіки, кіберзлочинність) обумовлює потребу у застосуванні заходів міжнародного співробітництва, новим та важливим із яких є створення спільних слідчих (слідчо-оперативних) груп. Так, 1–2 лютого 2011 р. в Душанбе у Виконавчому комітеті СНД пройшло засідання експертної групи з узгодження проекту Угоди про порядок створення і діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях країн-членів Співдружності Незалежних Держав.

Угода стала інструментом правового регулювання питань створення та діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях сторін для розкриття і розслідування кримінальних справ, що перебувають у провадженні компетентних органів, пов'язаних із проведенням великого обсягу процесуальних дій

<sup>4</sup> Бастрыкин А.И. Взаимодействие советского уголовно-процессуального и международного права / А.И. Бастрыкин. – Л. : Изд-во Лен. ун-та, 1986. – С. 24–25.

<sup>5</sup> Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах // Відомості ВРУ від 21 січня 2006 р. № 26-53/7 (v53\_7323-06) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/997\\_009](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/997_009).

<sup>6</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 26 листопада 2012 р. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 292 с.

<sup>7</sup> Сердюк В.В. Загальні засади міжнародного співробітництва при наданні міжнародної правової допомоги у кримінальних справах: процесуальний аспект / В.В. Сердюк, Р. Ш. Бабанли [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbu.gov.ua/old\\_jrn/Soc\\_Gum/Chcks/2012\\_6/9se.pdf](http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Chcks/2012_6/9se.pdf).

і оперативно-розшукових заходів на територіях двох і більше держав СНД.

До Угоди приєдналися такі країни, як Азербайджанська Республіка, Республіка Вірменія, Республіка Таджикистан, Республіка Білорусь, Республіка Туркменістан, Республіка Казахстан, Республіка Узбекистан, Киргизька Республіка, Україна та Республіка Молдова<sup>8</sup>.

Метою Угоди є регулювання питань створення, діяльності та припинення діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях країн-учасниць Угоди для розкриття і розслідування злочинів у кримінальних справах, що перебувають у провадженні компетентних органів країн-учасниць, пов'язаних з необхідністю надання доказів або проведення процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів на територіях двох і більше держав (ст. 2 Угоди).

Основними завданнями спільно створених слідчо-оперативних груп є такі:

- узгоджена діяльність компетентних органів країн-учасниць для розкриття злочинів та розслідування кримінальних справ;
- організація спрощеного порядку взаємодії (зносини);
- створення умов для оперативного обміну інформацією;
- взаємне інформування про хід виконання узгоджених дій з розкриття злочинів і розслідування кримінальних справ;
- планування дій по висунутим версіям та їх перевірка на територіях країн-учасниць;
- організація проведення досліджень та експертиз;
- вирішення питань, пов'язаних зі зберіганням і передачею речових доказів;
- виконання доручень про проведення процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів відповідно до законодавства запитуваної держави;
- координація і взаємодія під час проведення процесуальних дій або оперативно-розшукових заходів на територіях країн-учасниць (ст. 4 Угоди)<sup>9</sup>.

Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один із її членів. Слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться.

Спільна слідчо-оперативна група діє на території Сторін, які її створили, на загальних умовах: а) керівник групи є представником компетентного органу, який бере участь у розслідуванні від Сторони, на території якої діє група; керівник групи діє в межах своєї компетенції за національним законодавством; б) група здійснює свої дії відповідно до законодавства тієї Сторони, на території якої вона працює; члени та відряджені члени групи виконують свої завдання під керівництвом уповноваженої особи та з урахуванням умов, визначених їхніми органами в угоді про створення групи; в) Сторона, на території якої працює група, вживає необхідних організаційних заходів для забезпечення її роботи тощо<sup>10</sup>.

22–23 липня 2014 р. у Виконавчому комітеті СНД у Мінську пройшло додаткове засідання експертної групи з узгодження проекту Угоди про порядок створення і діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав.

21 березня 2015 р. уряд Російської Федерації підписав Постанову «Про порядок створення та діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав» № 258.

<sup>8</sup> Соглашение о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 21 марта 2015 г. № 258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://archive.mid.ru//bdomp/rus\\_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a!OpenDocument&ExpandSection=1](http://archive.mid.ru//bdomp/rus_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a!OpenDocument&ExpandSection=1).

<sup>9</sup> Соглашение о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 21 марта 2015 г. № 258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://archive.mid.ru//bdomp/rus\\_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a!OpenDocument&ExpandSection=1](http://archive.mid.ru//bdomp/rus_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a!OpenDocument&ExpandSection=1).

<sup>10</sup> Соглашение о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 21 марта 2015 г. № 258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://archive.mid.ru//bdomp/rus\\_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a!OpenDocument&ExpandSection=1](http://archive.mid.ru//bdomp/rus_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a!OpenDocument&ExpandSection=1).

1 жовтня 2015 р. Постановою правління Республіки Казахстан № 809 було внесена на розгляд Президента Республіки Казахстан пропозиція про підписання зазначеної вище Угоди<sup>11</sup>.

Нині інші країни-учасниці, які приєдналися до підписання Угоди, її не ратифікували, оскільки процесуальні, організаційні, криміналістичні засади створення і діяльності спільних слідчих груп потребують доопрацювання, розроблення відповідного алгоритму дій співробітників правоохоронних органів, формування з цих питань відомчого нормативно-правового акта, що деталізуватиме законодавчі положення.

Створення спільних слідчо-оперативних груп – це важливий захід міжнародного співробітництва, що і потребує значних зусиль, і орієнтований на досягнення високих результатів. Така взаємодія компетентних органів держав під час досудового розслідування злочинів може здійснюватися у різних формах, кожна з яких має свої особливості і спрямована на досягнення завдань кримінального провадження.

Важливим кроком нашої держави до міжнародного співробітництва в кримінальному процесі було підписання Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європол) про стратегічне співробітництво (4 грудня 2009 р.), проте Угода між Україною та Європол про оперативне співробітництво відсутня.

5 жовтня 2010 р. Верховна Рада України ратифікувала Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічну співпрацю. Угодою передбачено посилення співробітництва держав-учасниць Європейського Союзу, які діють через Європол, з Україною щодо запобігання серйозних форм міжнародної злочинності, їхнього виявлення, припинення та розслідування, зокрема шляхом обміну стратегічною та технічною інформацією. Передбачено, що Україна призначає Міністерство внутрішніх справ діяти як національний контактний пункт між Європол та іншими компетентними органами України<sup>12</sup>.

**Висновки.** Враховуючи викладене вище, можна зробити висновок, що в сучасних умовах боротьби зі злочинністю і здійснення правосуддя є актуальним питання впровадження та застосування положень міжнародного співробітництва під час надання міжнародної правової допомоги у кримінальному процесі з метою забезпечення реалізації суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності покладених на них функцій. Становлення розвинутої системи міжнародного співробітництва в Україні сприятиме забезпеченню законного й обґрунтованого досудового розслідування і розгляду матеріалів кримінального провадження в суді та виконанню інших завдань кримінального провадження.

## Анотація

У статті розглядаються основні напрями міжнародного співробітництва у кримінальному процесі України. Розкриваються окремі правові та організаційні засади створення та діяльності спільних слідчо-оперативних груп в окремих країнах СНД. Досліджуються положення Угоди «Про порядок створення і діяльності спільних слідчо-оперативних груп на територіях держав-членів Співдружності Незалежних Держав» та Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європол) про стратегічне співробітництво щодо безпосередньої взаємодії уповноважених органів, основних напрямів досудового розслідування, проведення процесуальних дій та обміну отриманою інформацією.

## Summary

In article discusses the main directions of international cooperation in criminal proceedings in Ukraine. Some legal and organizational bases of creation and activity of joint investigative and operational groups in the certain CIS countries are considered. Provisions of the Agreement "About an order of creation and activity of

<sup>11</sup> О внесении на рассмотрение Президента Республики Казахстан предложения о подписании Соглашения о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 1 октября 2015 г. № 809 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo\\_respubliki\\_kazahstan\\_premier\\_ministr\\_rk/mejdunapodnyie\\_otnosheniya\\_respubliki\\_kazahstan/id-P1500000809](http://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazahstan_premier_ministr_rk/mejdunapodnyie_otnosheniya_respubliki_kazahstan/id-P1500000809).

<sup>12</sup> Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво // Відомості ВРУ від 5 жовтня 2010 р. № 2576-VI (2576-17) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_954](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_954).

joint investigative and operational groups in territories of member states of the Commonwealth of Independent States” and Agreement between Ukraine and the European Police Office (Europol) on strategic cooperation for direct interaction of authorized bodies, the main directions of pre-judicial investigation, production of procedural actions and an exchange of the received information are considered.

### Використана література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 26 листопада 2012 р. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 292 с.
2. Таганцев Н.С. Русское уголовное право / Н.С. Таганцев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.adhdportal.com/book\\_1725\\_chapter\\_11\\_Glava\\_vtoraja\\_Ugolovnyjj\\_zakon.html](http://www.adhdportal.com/book_1725_chapter_11_Glava_vtoraja_Ugolovnyjj_zakon.html).
3. Галенская Л.Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью : [монография] / Л.Н. Галенская. – Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1978. – 86 с.
4. Бастрыкин А.И. Взаимодействие советского уголовного-процессуального и международного права / А.И. Бастрыкин. – Л. : Изд-во Лен. ун-та, 1986. – 324 с.
5. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах // Відомості ВРУ від 21 січня 2006 р. № 26-53/7 (v53\_7323-06) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/997\\_009](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/997_009).
6. Сердюк В.В. Загальні засади міжнародного співробітництва при наданні міжнародної правової допомоги у кримінальних справах: процесуальний аспект / В.В. Сердюк, Р. Ш. Бабанли [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua/old\\_jrn/Soc\\_Gum/Chcks/2012\\_6/9se.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Chcks/2012_6/9se.pdf).
7. Соглашение о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 21 марта 2015 г. № 258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://archive.mid.ru/bdcmp/rus\\_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a1OpenDocument&ExpandSection=1](http://archive.mid.ru/bdcmp/rus_new.nsf/3bc5f6a224d79aa6c3256f6a0038ec42/09933f7a8fb3b19b43257e19004f773a1OpenDocument&ExpandSection=1).
8. О внесении на рассмотрение Президента Республики Казахстан предложения о подписании Соглашения о порядке создания и деятельности совместных следственно-оперативных групп на территориях государств-участников Содружества Независимых Государств от 1 октября 2015 г. № 809 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo\\_respubliki\\_kazahstan\\_premier\\_ministr\\_rk/mejdunapodnyie\\_otnosheniya\\_respubliki\\_kazahstan/id-P1500000809](http://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazahstan_premier_ministr_rk/mejdunapodnyie_otnosheniya_respubliki_kazahstan/id-P1500000809).
9. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво // Відомості ВРУ від 5 жовтня 2010 р. № 2576-VI (2576-17) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_954](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_954).

**Євгеній Діденко,**

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права та безпеки підприємництва

Академії рекреаційних технологій і права